

Zbiory w Muzeum Sztuk Pięknych w Montrealu

MONIKA OSTASZEWSKA

OCHRONA ZBIORÓW MUZEALNYCH W KANADZIE

Kanadyjskie muzea ponoszą niewiele strat spowodowanych kradzieżami. Ostatnia z nich miała miejsce 20 lat temu w Muzeum Sztuk Pięknych w Montrealu.

Zaginął wtedy podczas transportu obraz Moneta – eksponaty są najbardziej narażone właśnie w tego rodzaju niecodziennych sytuacjach – szybko jednak powrócił do montrealskiej kolekcji. Jeannelle Romain, odpowiedzialna za bezpieczeństwo w Bibliotece Narodowej i Archiwum Kanady, zapewnia, iż instytucje te ponoszą minimalne straty w wyniku kradzieży, choć trudno je w pełni oszacować, ponieważ kolekcja nie jest jeszcze całkowicie skatalogowana w systemie

elektronicznym. Trzy lata temu zginęła podczas wystawy zabytkowa fotografia, ponieważ telewizyjny system nadzoru nie obejmował całości przestrzeni. *Od tej pory współpracujemy z firmami instalującymi systemy alarmowe i aktywnie uczestniczymy w projektowaniu zabezpieczeń, łącznie ze stanowiskami obserwacji. W ostatnich trzech latach znacznie udoskonaliliśmy system telewizji oraz szkolenie personelu, którego liczba zwiększana jest podczas wystaw.* Sytuacja wygląda nieco inaczej

Malczewski, cykl *Zatruta studnia*

w przypadku galerii sztuki, które nie zawsze dysponują odpowiednimi zabezpieczeniami.

To, iż straty poniesione przez instytucje muzealne są tak małe zawdzięcza się bez wątpienia skuteczności zabezpieczeń, na temat których przedstawiciele placówek wolały nie rozwodzić się zbyt szczegółowo. Większość kanadyjskich muzeów to nowe, awangardowe budynki, projektowane zgodnie z najnowszymi standardami ochrony. Istniejące obiekty zabytkowe dostosowywane są do nowoczesnych metod zabezpieczeń z poszanowaniem ich wartości historycznej. Wszystkie budynki wyposażane są w systemy alarmowe zmniejszające ryzyko w wypadku nagłych zagrożeń oraz zabezpieczające przed kradzieżą, takie jak systemy telewizji dozorowej, sygnalizacji włamania oraz ochronę indywidualną zapewniającą zachowanie odpowiedniego dystansu do cennych eksponatów, których nie brak w kanadyjskich kolekcjach, o czym świadczy zbiór Muzeum Sztuk Pięknych w Montrealu.

Otwarte w 1879 r. z inicjatywy prywatnej Muzeum Sztuk Pięknych w Montrealu jest pierwszym w Kanadzie zbiorem muzealnym o charakterze encyklopedycznym. Kolekcja wzbogacana każdego roku nowymi nabytkami liczy ponad 30 tys. dzieł sztuki, które ilustrują kolejno: kulturę starożytną, sztukę europejską i współczesną, twórczość kanadyjską oraz autochtonską. Staranna selekcja i umiejętna polityka zakupów – obrazów, rzeźb, grafik, fotografii, sztuki użytkowej, a także obiektów z wykopalisk – gwarantuje podziwu godny dobór eksponatów. Muzeum posiada dzieła mistrzów, m.in. Rembrandta oraz znaczącą kolekcję impresjonistów, w skład której wchodzi obrazy autorstwa Moneta i Renoira. Instytucja ta ma również w swym zbiorze 148 dzieł polskich artystów, głównie grafiki. Eksponowane są prace Magdaleny Abakanowicz, a jako wypożyczone dzieła można podziwiać dwa obrazy pędzla Jacka Malczewskiego z cyklu *Zavruta studnia*.

Renoir, zbiory Muzeum Sztuk Pięknych w Montrealu

Dodatkowym zabezpieczeniem przed kradzieżami są szczegółowe inwentarze zbiorów, które ułatwiają odnalezienie przedmiotów, równocześnie utrudniając ich nielegalny przemyt lub sprzedaż. Większość z nich to systematycznie uzupełniane katalogi informatyczne.

Dział dokumentacyjny Muzeum Sztuk Pięknych sporządził w tym celu inwentarz eksponatów, posługując się bazą danych dostosowaną do założeń Instytutu Getty. Pozwala ona na uaktualnianie zawartych informacji i jest dostępna dla badań naukowych. Każdy przedmiot ma również swoją teczkę zawierającą referencje bibliograficzne, listę wystaw, na których można było go obejrzeć, dotyczące go publikacje naukowe oraz dokumenty administracyjne. Ponad połowa zbioru jest sfotografowana, nie dotyczy to jedynie dzieł w złym stanie konserwatorskim lub tych, które nigdy nie były ekspozycyjne. Reprodukcje udostępniane są publiczności na zamówienie. Dział rejestracyjny muzeum wprowadza do katalogu każdą nowość – zarówno nabytki, jak i wypożyczone eksponaty – i koordynuje wymiany między muzeami.

Dodatkowo wszystkie dzieła w Muzeum Sztuk Pięknych, niezależnie od tego, gdzie się znajdują, tzn. ekspozycyjne w salach, składowane w magazynach, wypożyczone

innym placówkom lub w transporcie, są ubezpieczone przez kilka firm asekuracyjnych. W razie kradzieży ubezpieczyciel zostaje prawnym właścicielem eksponatu odnalezionego po wypłacie ubezpieczenia. W przypadku zaginionego Moneta muzeum zawarło porozumienie z towarzystwem ubezpieczeniowym, by zgodnie z rządową polityką muzealną i statutowym zadaniem montrealskiego muzeum dzieło mistrza mogła nadal oglądać jak najszersza i jak najbardziej zróżnicowaną publiczność.

Ogromny wpływ na działalność placówek muzealnych ma w tej dziedzinie kanadyjska polityka rządowa. Opiera się ona na założeniu, iż dostęp do kultury i sztuki podnosi jakość życia obywateli kraju, a znajomość dziedzictwa umacnia tożsamość narodową, przyczyniając się do poszanowania różnicowania kulturowego, którego Kanada jest orędownikiem.

Rząd federalny zapewnia finansową pomoc prywatnym, bezdochodowym placówkom muzealnym, których w Kanadzie jest zdecydowana większość, poprzez liczne programy *Program konsolidacji sztuki i dziedzictwa Kanady, Przestrzeń kultury oraz Odszkodowania dla wystaw czasowych*. Dotacje wzmacniają działalność tych instytucji, pomagając im osiągnąć promowaną przez rząd samowystarczalność. Kanada liczy

Rembrandt, zbiory Muzeum Sztuk Pięknych w Montrealu

około 2000 muzeów, jedna czwarta korzysta z dotacji każdego roku. By uczestniczyć w programach, należy wypełnić formularze dostępne na stronach internetowych Ministerstwa Dziedzictwa oraz przedstawić projekt wymagający pomocy rządowej. Wnioski oceniane są na podstawie kryteriów polityki muzealnej kraju.

Kanadyjskie muzea finansują swą działalność dzięki poparciu intensywnie poszukiwanego mecenatu, oferując między innymi roczne karty wstępu. W Muzeum Sztuk Pięknych dochód ten wynosi ok. 50 procent. Dlatego też wsparcie rządu okazało się wyjątkowo cenne, choć niewystarczające w ostatnich latach kryzysu. Ministerstwo Dziedzictwa ocenia, iż rozwój Internetu stanowi zagrożenie dla tradycyjnych wystaw, w chwili, gdy muzea liczą na zainteresowanie i hojność publiczności, by dalej prowadzić działalność upowszechniania sztuki.

Program *Konsolidacja sztuki i dziedzictwa Kanady* usprawnia struktury administracyjne placówek artystycznych i muzealnych oraz przyznaje fundusze na redukcje deficytu. Udzielana jest również pomoc na utworzenie funduszy działalnościowych poprzez wypłatę równowartości otrzymanych przez muzea darowizn. Należy nadmienić, iż prawo dotyczące podatków od dochodu przewiduje ulgi podatkowe dla przedsiębiorstw oraz osób prywatnych, które przekazują darowizny, sprzedają lub ofiarowują dzieła sztuki upoważnionym przez specjalną komisję rządową instytucjom artystycznym i muzealnym. 237 placówek, w tym Muzeum Sztuki Współczesnej w Montrealu, skorzystało z dotacji w latach 2002–2004.

Program *Przestrzeń Kultury* ma na celu udoskonalenie infrastruktury muzealnej. Otrzymane dotacje pozwalają na renowacje lub budowę instalacji chroniących zbiory muzealne oraz na zakup sprzętu specjalistycznego. W 2004 r. na liście licznych adresatów figurowały Muzeum Sir Alexandra Galto w Albercie na sumę prawie 2 mln dol. oraz Wind-

Muzeum Sztuk Pięknych w Montrealu, kontrast zabytkowego eksponatu z nowoczesną architekturą nowego budynku muzeum, Pawilonu Jean-Noël Desmarais, zaprojektowanego przez M. Safdie.

sor Public Library, która otrzymała dotację w wysokości 30 tys. dol. Do tej pory 216 projektów uzyskało wsparcie na łączną sumę ok. 75 milionów dolarów.

W ramach programu *Odszkodowań dla wystaw czasowych* powstałego w 1999 r., rząd federalny wypłaca odszkodowania w przypadku utraty lub zniszczenia przedmiotów pochodzących ze zbiorów kanadyjskich lub wypożyczonych przez placówki zagraniczne, eksponowanych podczas wystaw czasowych na terenie kraju.

Rząd podejmuje ryzyko finansowe w przypadku wystaw, które pokazywane są przynajmniej w dwóch prowincjach, lub gdy wartość przedmiotów pochodzących ze zbiorów zagranicznych przekracza wartość eksponatów ze zbiorów krajowych. Ponadto łączna wartość przedmiotów musi przekraczać 500 tys. dolarów. Odszkodowanie osiąga maksymalnie 450 mln dol. Wymagane są również szczegółowe raporty o zabezpieczeniu miejsca, w którym odbywa się wystawa oraz ocena stanu konserwacji dzieł. Umowa o odszkodowaniu zawierana jest pomiędzy ministrem Dziedzictwa Kanady a właścicielem eksponatów.

Muzeum Sztuk Pięknych w Montrealu skorzystało z pomocy tego programu w latach 2002–2003, by zorganizować wspólnie z Muzeum Wallraf-Richartz z Kolonii wystawę *Richelieu: sztuka i władza* prezentującą obrazy, rzeźby i rysunki mistrzów takich jak Poussin, Bernini i Le Brun oraz udostępnić dzieła awangardy francuskiej od Gauguina po Matisse'a ze zbiorów w Sankt Petersburgu.

Rządowe programy pomocy muzeom podlegają regularnej ocenie, by odpowiadały jak najbardziej potrzebom tych instytucji. W ostatnich latach muzealnictwo przeżywa trudności, które jednak mają szansę zostać pokonane właśnie ze względu na współpracę i rządową pomoc, o którą prywatne muzea gorąco apelują.

Wysoki stan gotowości sprawia, iż kanadyjskie muzea ponoszą niewielkie straty. Wpływ na stan bezpieczeństwa mają duże środki przeznaczone na ten cel. Przykładne zabezpieczenia są jednak koniecznością, ponieważ najcenniejsze dzieła sztuki oraz pamiątki narodowe znajdują się właśnie w zbiorach muzealnych, poza kontekstem, do którego pierwotnie należały (jak np. zabytkowe kościoły), gdzie z pewnością trudniej było je chronić. ■

Fot. autor